

Sammanställning av rättspraxis

Naturvårdsverkets sammanställning av rättsfall som berör PFAS

Versionsnummer	Datum för publicering	Kommentar justering	Sidor som berörs
1			

Syfte och urval

Denna sammanställning syftar till att ge en överblick över den rättspraxis som finns avseende PFAS och som avgjorts av Mark- och miljööverdomstolen (MÖD) och Högsta domstolen (HD).

Målgruppen är i första hand tillsynsmyndigheter. Syftet med sammanställningen är att underlätta för tillsynsmyndigheterna genom att på ett lättillgängligt sätt kunna ta del av praxis inom området. Även andra aktörer kan använda sig av dokumentet för att exempelvis se hur domstolarna har bedömt specifika frågor. Naturvårdsverket avser att uppdatera dokumentet regelbundet.

I mark- och miljömål utgör avgöranden från MÖD och HD rättspraxis. Praxis är en rättskälla som tolkas och tillämpas av bland annat myndigheter och kommuner vid handläggning av ärenden och prövningar men är även av vikt i vägledningsarbetet.

Sammanställningen har gjorts för tidsperioden 2013–oktober 2024 och kommer att uppdateras med nya avgöranden. De avgöranden som ingår i rättsfallssamlingen har valts ut med fokus på frågor som tillsynsmyndigheterna skulle kunna stöta på inom ramen för sin tillsyn.

Avgöranden från Mark- och miljööverdomstolen och Högsta domstolen

Sammanfattning

Instans	Målnummer	Datum	Saken
MÖD	M 10848-15	2016-02-19	Avvisat överklagande
MÖD	M 2589-17	2018-05-30	Miljöskada enligt 32 kap. MB
MÖD	M 10647-18	2019-06-20	Föreläggande om undersökningsåtgärder
MÖD	MÖD 2021:5 (M 2164-19)	2021-01-27	Villkor avseende tillstånd att driva avfallsanläggning
MÖD	M 11283-20	2021-10-04	Uppskjutna frågor om lak- och dagvatten vid en avfallsanläggning
MÖD	M 13953-19	2021-12-16	Tillstånd till verksamhet vid Karlstad Airport
MÖD	M 6149-22	2023-06-01	Föreläggande om provtagningsplan
MÖD	M 8052-22	2023-10-09	Anmälan om ny utsläppspunkt för lakvatten från deponi
HD	NJA 2023 s 916 (T 486-23)	2023-12-05	Skadestånd

MÖD M 10848-15. Avvisat överklagande. Fråga om fastighetsägare kan vara verksamhetsutövare vad gäller föroreningar hänförliga till en räddningsinsats

MÖD slår i domen fast att en fastighetsägare, vars bostadshus brunnit och där räddningstjänsten använt släckmedel för att kväva branden, inte kan anses vara verksamhetsutövare i miljöbalkens mening vad gäller föroreningar hänförliga till räddningsinsatsen.

MÖD M 2589-17. Miljöskada enligt 32 kap. miljöbalken

Kommunen gjorde gällande att den drabbats av en miljöskada enligt 32 kap. miljöbalken till följd av att Swedavia som ansvarig verksamhetsutövare vid Malmö Airport orsakat förorening av mark, vattenområde och grundvatten genom att släppa ut PFOS/PFOA-förorenat vatten och sedan bortlett det förorenade vattnet via kommunens spillvattenledning till det kommunala avloppsreningsverket. Utsläppet har, enligt kommunen, kontaminerat det slam som avskilts i avloppsreningsverket och som lagts i s.k. vassbäddar och på en avvattningsplatta.

MÖD konstaterar att Swedavia, enligt avtal och tillstånd, haft rätt att från flygplatsen avleda avloppsvatten inklusive s.k. processvatten från brandövningar

genom spillvattenledningen till det kommunala avloppsreningsverket. Det får därmed enligt MÖD anses att avtalsförhållandet varit en förutsättning för att slammet kontaminerats och den aktuella skadan därmed kunnat uppstå. Den uppkomna skadan ska därför bedömas med utgångspunkt i de avtal som parterna kommit överens om och inte enligt den utomobligatoriska regleringen i miljöbalken. Kommunen talan ogillades till följd av detta.

MÖD M 10647-18. Föreläggande om undersökningsåtgärder gällande föroreningar av grundvattnet

MÖD hänvisar till att HD i målet konstaterat att räddningstjänsten i sig inte är någon juridisk person och således inte kan anses som ansvarig verksamhetsutövare enligt miljöbalken. Det är endast kommunen som kan vara verksamhetsutövare när det gäller räddningstjänstens förorenande släckinsatser. MÖD konstaterar också att räddningstjänsten, i det aktuella fallet, haft faktisk och rättslig möjlighet att vidta åtgärder för att begränsa risken för förorening till följd av släckningsinsatsen. Den omständigheten att kommunen genom räddningstjänsten haft en skyldighet att bekämpa den aktuella branden enligt lagen om skydd mot olyckor föranleder ingen annan bedömning enligt MÖD.

MÖD 2021:5 (M 2164-19). Villkor avseende tillstånd att driva avfallsanläggning

MÖD bedömde att det saknades tillräcklig utredning för att fastställa försiktighetsmått och ett slutligt begränsningsvärde för PFOS. Därför var det motiverat att skjuta upp frågan om nödvändiga skyddsåtgärder mot utsläpp av PFOS under en prövotid. Prövotidsförordnandet tog sikte på utsläppen i förhållande till miljökvalitetsnormer för vatten (MKN) – dvs. att begränsa utsläpp av PFOS i utgående behandlat vatten till en sådan nivå att vattnet kan avledas till recipient utan att vattenmiljön försämras på ett otillåtet sätt eller att möjligheten att uppnå den status som vattnet ska ha enligt MKN äventyras.

Prövotiden innebar att verksamhetsutövaren skulle föreslå slutligt villkor för utsläppshalt som årsmedelvärde i utgående behandlat vatten. Utredningen skulle även omfatta hur *PFOS-innehållande avfall kan identifieras, hanteras och lagras* så att påverkan på vatten minimeras. Provisoriska föreskrifter med gränsvärde för utsläpp under prövotiden föreskrevs också.

MÖD konstaterar i målet att eftersom PFOS är ett prioriterat ämne enligt vattendirektivet och därmed ingår i bedömningen av den kemiska ytvattenstatusen samt att utsläppet kan äventyra uppnåendet av fastställd miljökvalitetsnorm, kan det inte anses vara frågan om ett villkor av mindre betydelse. Dvs. att det inte kan överlåtas åt tillsynsmyndigheten att besluta om villkor för PFOS. Frågan om utsläpp av PFOS har istället, enligt MÖDS mening, en nära koppling till frågan om verksamhetens tillåtlighet, eftersom utsläppet, om det tillåts ske i recipient, kan komma att påverka uppnåendet av miljökvalitetsnorm för kemisk ytvattenstatus i de berörda vattenförekomsterna.

MÖD M 11283-20. Uppskjutna frågor om behandling av lak- och dagvatten vid avfallsanläggning

Målet gällde uppskjutna frågor avseende behandling av lak- och dagvatten vid en avfallsanläggning. MÖD bedömde att det fanns behov av att mäta halten av vissa prioriterade och särskilt förorenande ämnen, bl.a. PFOS och förlängde därför ett prövotidsförfarande. MÖD föreskrev även nya utredningsuppdrag för bl.a. PFAS 11 och PFOS.

MÖD M 13953-19. Tillstånd till verksamhet vid Karlstad Airport

Föroreningssituationen avseende PFAS ansågs i målet inte helt utredd. Verksamhetsutövaren ålades därför visa, genom provtagning av dagvatten, att en viss procedur var tillräcklig för att undvika spridning av PFAS till vattenförekomster.

Villkor 10: Brandövning ska ske på anvisad plats med fullständig uppsamling av släckemikalier och släckvatten (se delegation). Undantag får göras efter godkänd anmälan till tillsynsmyndigheten. Övningar med fibrösa material som tändmedel och bränsle får endast undantagsvis ske på annan plats än den anvisade. Endast vatten får då användas som släckmedel. Med fibrösa material avses ved samt papper eller papp för tändning.

MÖD M 6149-22. Föreläggande om provtagningsplan avseende förorenad mark i Gullspångs kommun

MÖD bedömer utifrån omständigheterna i målet att det fanns förutsättningar att rikta ett föreläggande om saneringsåtgärder mot en fastighetsägare. Detta mot bakgrund av att fastighetsägaren samtyckt till den avfallsverksamhet som bedrivs inom fastigheten samt att denne har rättsliga och faktiska möjligheter att utföra åtgärderna (bl.a. eftersom åtgärderna inte innebär ingrepp i annans verksamhet eller egendom).

MÖD M 8052-22. Anmälan om ny utsläppspunkt för lakvatten från deponi

I målet som handlar om ändring av reningen av lakvattnet från en avfallsanläggning, slog MÖD fast att utsläpp till våtmark kan vara lämpligt för att rena utsläpp av näringsämnen, men har mindre effekt för ämnen som metaller, PFAS och PFOS. MÖD ansåg därför att det fanns brister i utredningen och att det behövdes ytterligare utredning för att avgöra vilken påverkan verksamheten skulle ha på människors hälsa och miljön.

HD NJA 2023 s 916 (T 486-23) Skadestånd

Frågan som HD i målet tog ställning till var om höga halter av PFAS i blodet kan utgöra ett sådant fysiskt defekttillstånd som i skadeståndsrättslig mening är att betrakta som en personskada.

HD bedömde till att klagandena i målet har drabbats av en personskada och motiverar detta enligt följande:

Sammantaget får utredningen anses ge tillräckligt stöd för att det förorenade dricksvattnet har haft betydande negativ påverkan i klagandenas kroppar. Den förhöjda risken för negativa hälsoeffekter i framtiden utgör förvisso inte i sig en personskada. Däremot får den beaktansvärda kroppsliga försämring som manifesteras i de höga halterna PFAS i blodet för var och en av de klagandes anses utgöra ett sådant fysiskt defekttillstånd som i skadeståndsrättslig mening är en personskada.

Därefter fastställde domstolen att Miljöteknik, som levererat dricksvattnet innehållande PFAS, är skyldig att kompensera klagandena i målet för dessa personskador. I fråga om ersättning uttalade dock HD följande:

Det ingår inte i den prövning som nu ska göras att ta ställning till i vilken utsträckning personskadorna har gett upphov till skadeföljder som berättigar till ersättning eller till storleken på sådana eventuella ersättningar.